

Университет по архитектура, строителство и геодезия
Архитектурен факултет

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р арх. Йорданка КАНДУЛКОВА,
катедра „История и теория на архитектурата”, Архитектурен факултет, УАСГ

ОТНОСНО: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен “ДОКТОР” по професионално направление 5.7. „Архитектура, строителство и геодезия”, научна специалност „Опазване, реставрация и адаптация на паметниците на архитектурата“ на тема:

ОПАЗВАНЕ НА АРХИТЕКТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА БЪЛГАРИЯ ОТ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА ХХ ВЕК

автор: ас. арх. Емилия Руменова Кълева - Хайдутова
научен ръководител: доц. д-р арх. Йорданка Кандулкова

Настоящото становище е изготвено на основание Заповед № 1172/22.12.2016 на ректора на УАСГ и Протокол № 1/ 19.01.2017г. от заседание на Научното жури.

I. СВЕДЕНИЯ ЗА ДОКТОРАНТА.

Арх. Емилия Кълева е възпитаник на Архитектурния факултет на Университета по архитектура строителство и геодезия. Дипломира към катедра „История и теория на архитектурата” по направлението ”Опазване на архитектурното наследство”.

Още като студентка участва в стажове и проекти, развиващи професионалния ѝ интерес в сферата на наследството - Международен семинар „Музеите и интернет“ СИМЕС-ЕРОСН – Бущени, Румъния, 2004г.; Летен стаж на ИКОМОС,- Сен Виктор Ла Кост, Франция, 2004г.; Летен семинар в археологически резерват „Иваново-Червен“ БНК на ИКОМОС – Иваново, Червен, Регионален форум „Културни коридори на ЮИ Европа”, Варна, 2005г.

След завършването си надгражда професионалните си познания чрез участие в курс “Нови технологии в културно-историческото наследство и културния туризъм” по проект “Културно наследство: образование – наука – опазване – интегрирани в туризма” (HERIATGE:ESPRIT), УАСГ, НХА, АКТ, БНК на ИКОМОС - София. и Специализиран курс за опазване на недвижимо културно наследство - Course on Conservation of Built Heritage (CBH12) в ICCROM – Рим.

Член е на Съюза на архитектите в България, на Камарата на архитектите в България и на Българския национален комитет на ИКОМОС. Вписана е в публичния регистър на лицата с правоспособност за работа по обекти-културни ценности към Министерство на културата.

Проектантската ѝ практика е свързана приоритетно с обекти на архитектурното наследство, между които и църкви в Старинен Несебър – световно наследство.

Важен период в професионалното израстване на докторанта е работата ѝ в Националния институт за недвижимо културно наследство (2011-2015).

Като редовен докторант в катедрата, като хоноруван и като редовен асистент в катедра „История и теория на архитектурата“ арх. Кълева показва възможности и за успешна преподавателска дейност.

Всичко казано дотук очертава трайния, задълбочен и разностранен интерес на докторанта в научната област на представения труд.

II. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

1. Обем и структура на дисертационния труд.

Дисертационният труд е структуриран в два тома, от които първият е посветен на същинското теоретично изследване, а вторият съдържа материали с илюстративен и приложен характер, онагледяващи и подкрепящи труда на експериментално равнище.

Теоретичното изследване (том 1) е с обем 173 страници с 53 фигури, а приложенията към него (том 2) са с общ обем от 183 страници с 51 фигури. Библиографията на труда наброява 153 заглавия от българска и чуждоезична литература, електронни публикации и сайтове.

Съдържанието на теоретичното изследване е структурирано в четири основни глави. Първата очертава контекста в който се „внедрява“ научният анализ, а в следващите три глави е развито същинското изследване, очертаващо архитектурното наследство от периода 1944-89 г. като културно наследство, откроява неговите ценностни белези, очертава проблемната ситуация, в която то се намира днес, и предлага модел за неговото опазване.

Предложената структура на труда като цяло и неговата теоретична част демонстрират добре намерено съотношение както между въвеждащата и същностна част на изследването, така и между теоретичния и емпиричния подход в очертаване и решаване на поставените задачи.

2. Обект, предмет и обхват на изследването.

Обект на настоящата научна разработка е архитектурното наследство от социалистическия период в България (1944 -1989 г). Той е изведен във връзка и въз основа на историографското изследване на Анета Василева в труда ѝ “Българската архитектура през втората половина на XX век. Външни влияния и развитие на идентичността”, и се занимава с проблематиката на неговото опазване.

Обхватът на разработката, както по отношение на обекта, така и по отношение на предмета на изследване е пряко свързан от една страна с професионалните компетенции на автора в полето на архитектурата – „онази част от недвижимото културно наследство, която е продукт на архитектурно творчество“, и от друга страна с преценката на проблемната ситуация, в която това наследство се намира – трудът се ограничава в „онези дейности (от опазването-б.а.), които имат най-ефективно и спешно въздействие върху съдбата на едно критично застрашено културно наследство“. По мое мнение

това е вярно поставено самоограничение, адекватно на възможностите и формата на една докторска дисертация.

3. Необходимост и актуалност на дисертационния труд.

В качеството ми на ръководител на докторанта съвсем естествено споделям неговата позиция за необходимостта от разработката и оценката за нейната актуалност. Нуждата от теоретични изследвания, които да провокират ефективно прилагане на Закона за културното наследство по отношение на обектите от втората половина на ХХ век, по мое мнение е физически осезаема. Ще отбележа само тревожните коментари около преустройството на хотел Витоша – Ню Отани, и може би още по-тревожния факт, че такива липсват по отношение на промяната на НДК или проведения конкурс за реконструкция на залата на бившия Партиен дом/сега Народно събрание. Обстоятелството, че обекти от този период са включени в европейски културен маршрут („Архитектура на тоталитарните режими от 20-ти век в европейската градска памет” - културен маршрут на Съвета на Европа, създаден чрез международен проект АТРИУМ) преди да са добили статут на културни ценности по българското законодателство, ясно демонстрира нуждата от стимулиране на този процес у нас.

4. Цели и задачи на труда.

В контекста на гореизложената преценка на актуалността на труда намирам, че формулираните от автора основни цели на изследването са адекватни на потребностите, а именно: да дефинира разглежданото наследство като културно наследство, което следва да се опазва; да предложи подход за неговото опазване; да способства за преодоляване на предразсъдъка, с който се подхожда към това наследство у нас.

III. ПРИНОСИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Като споделям по принцип самооценката на автора за приносите на разглеждания труд, бих искала да открия някои от тях, които според мен, ако бъдат приложени, могат да дадат осезаем резултат за реално опазване на този пласт от архитектурно наследство на страната ни, а именно:

- 1. Въвеждане на етап за предварителен подбор на обектите и на критерии за неговото осъществяване,** наречени от автора „критерии за селекция“ (виж. стр. 121 на труда).

Тук става дума за дейност, предхождаща идентификацията на културните ценности, регламентирана с чл. 96. (1) от ЗКН., но целяща бъдеща идентификация, или иначе казано първа стъпка към идентификация. Докторантът предлага да се създаде механизъм, чрез който да се ограничи кръга на възможните „кандидати“ за защита, механизъм, породен от една от спецификите на това наследство – многобройност и повсеместност на архитектурните следи. Тази специфика неизменно поставя въпроса „От къде да започнем?“ С предложените критерии за предварителна селекция авторът дава ясен отговор на този въпрос – следва да започнем с обектите, които демонстрират „принадлежност и значимост в общия архитектурен пласт от периода“ и които са поставени във висока „степен на риск“ от увреждане или унищожаване.

Естествено е в реда на тези разсъждения да се запитаме защо за тези цели не се използва механизмът на същинската идентификация. Защото съгласно ЗКН „идентификацията е дейност, чрез която се определя дали дадено нематериално или материално свидетелство съответства на критериите за културна ценност...“. Липсата на експертно единомислие и обществен консенсус за значимостта на тези следи предопределя негативния резултат от подобна процедура. Нежеланието тази ценност да бъде заявена води изобщо до липса на процедури. Затова все още у нас не са защитени обекти, които са емблематични за този период – достатъчно е да посоча сградите на държавната власт в София, комплекса на правителствената резиденция в кв. „Бояна“ или НДК. Именно поради това се търси механизъм, който да даде основания за защита на един обект преди той да бъде остойностен като „ценност“.

Тук бих искала да отбележа следващия според мен важен принос на докторанта:

2. Въвеждане на нов правен инструмент за опазване – превантивна защита.

Това е инструмент за намаляване на риска, в който са поставени разглежданите обекти, форма на мораториум за намеса върху тях за период от време, достатъчен за постигане на експертен и граждански консенсус относно културната им значимост.

Напълно в духа на интегрираната консервация е тезата на автора за нуждата от синхронизиране на този инструмент с превантивната защита, регламентирана от ЗУТ. Обвързването на двете норми по начина, по който са обвързани режимите за опазване с устройствените режими, би създал необходимите гаранции за физическото съхраняване на архитектурните следи от разглеждания период преди те да добият статут на културни ценности.

Следващият принос, който бих искала да открия, са предложените от автора:

3. Алтернативни модели за (провокиране на) опазване.

Според мен това е добре намерен механизъм за „пренастройване“ на обществените нагласи към това наследство, за формиране на различна обществена представа за него, за създаване на възможности то да бъде погледнато под друг ъгъл. За съжаление и трите модела, които авторът предлага – „десакрализация на публични пространства“, „консервация и експониране на разрухата“ и „включване в система от по-високо ниво“, изискват пораснало обществено самосъзнание, надрастване на комплексите от миналото, уважаване правата на инакомислещите, приоритет на експертността пред авторитарността в управленските решения и, както казва докторантът, премахване на забраните и стимулиране на творчество, което без физически да накърнява тези следи, предлага техния различен прочит. Не знам кога ще дораснем този обществен статус, но съм убедена, че представеният труд е сериозна крачка в тази посока.

IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Представените от автора публикации по темата на труда са изготвени самостоятелно и/или в съавторство с арх. Анета Василева и са свързани със съществени части от разработката.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

- предвид мотивираната актуалност и необходимост на представения труд;
- предвид приносите на кандидата за обогатяване на научното познание за архитектурното наследство от втората половина на XX век и на международния и национален опит за неговото опазване;
- като ценя високо приносите на кандидата за усъвършенстване на националната система за опазване чрез нови правни механизми и инструменти;
- като се съобразявам с факта, че съществени части от дисертационния труд са публикувани;

приемам дисертационния труд на арх. Емилия Руменова Кълева - Хайдутова за завършен и изведен в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ДВ, бр. 38 от 21.05.2010 г., изм. ДВ, бр. 81 от 15.10.2010 г. и изм. ДВ, бр. 101 от 28.12.2010 г.),.

В качеството си на член на Научното жури давам своя положителен вот за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР” на арх. Емилия Руменова Кълева - Хайдутова

София, 28 февруари 2017 г.

доц. д-р арх. Йорданка КАНДУЛКОВА